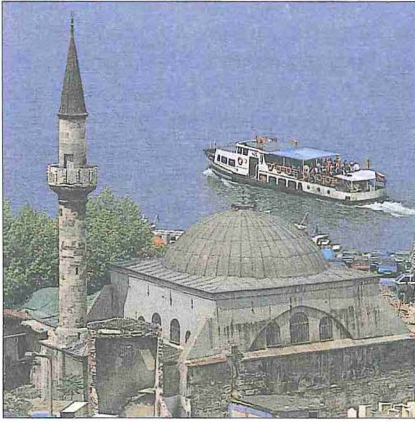

Ahî Çelebi Mehmed'in yaptırdığı Kanlı Fırın Camii-Vemış İskeleyi / İstanbul

BİBLİYOGRAFYA :

Taşköprizâde, *Şakâ'îk* (nşr. Ahmed Subhi Furat), İstanbul 1405/1985, s. 426-428; Mecdî, *Şakâik Tercümesi*, s. 423-424; Hoca Sâdeddin, *Tâcü't-tevârîh* (nşr. İsmet Parmaksızoglu), İstanbul 1979, IV, 135, 138-139, 360; Ayvansarayî, *Hadîkatü'l-cevâmi'*, I, 239; *Sicill-i Osmânî*, IV, 109-110; *Osmanlı Müellifleri*, III, 203; Saim Erkun, *Ahî Ahmed b. Kemâleddin el-Mütetabbib, Risâletü'l-kilye ve'l-mesâne*, İstanbul 1948, s. 78; M. Tayyib Gökbilgin, *XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası*, İstanbul 1952, s. 488-489; Veli Behçet Kurdoğlu, *Şair Tabibler*, İstanbul 1967, s. 81-85; Câhid Baltacı, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, İstanbul 1976, s. 72-73; A. Adnan Adıvar, *Osmanlı Türklerinde İlim*, İstanbul 1982, s. 66-67; Bedî N. Şehsuvaroğlu v.dğr., *Türk Tıp Tarihi*, Bursa 1984, s. 51-52; *Türkiye Kütüphaneleri İslâmî Tıp Yazmaları Kataloğu*, İstanbul 1984, s. 130-131; Âkil Muhtar, "Hekim Ahî Çelebi ve Fâide-i Hasât Risâlesi", *Dârülfünûn Tıp Fakültesi Mecmuası*, II/2-3, İstanbul 1335, s. 110-114, 184-188; Arslan Terzioğlu, "Osmanlı Yükseliş Devrinin Ünlü Hekimbaşısı Ahî Çelebi", *Bifaskop*, sy. 11, İstanbul 1983, s. 13-18; "Ahî Çelebi", *İstanbul Kültür ve Sanat Ansiklopedisi*, İstanbul 1982, s. 340-342.

ALİ HAYDAR BAYAT

AHİ ÇELEBİ, Yûsuf

(bk. AHİZÂDE YÛSUF EFENDİ).

AHİ ELVAN CAMİİ

Ankara'da
Koyunpazarı semtinde
XIV. yüzyıla ait cami.

Caminin inşa kitâbesi olmamakla beraber minberde görülen kitâbelerden tarihçesi hakkında bilgi edinilmektedir. Bu yazılardan birinde caminin Nizâmed-

din Zehrab soyundan Hacı Elvan b. Mehmed Bey tarafından yaptırıldığı bildirilmektedir. Hacı Elvan b. Mehmed'in XIV. yüzyıl sonlarında yaşadığı bilindiğine göre cami de o sıralarda yapılmış olmalıdır. Yine minberindeki diğer bir kitâbeden 816 (1413-14) yılında I. Mehmed Çelebi tarafından "tecdid ve tamir olunduğu" öğreniliyor. Bazılarına göre bu tamirde caminin sol tarafından bir sahn kaldırılarak bina daraltılmıştır; E. Hakkı Ayverdi ise aksi görüştür. Cami son yıllarda da büyük ölçüde tamir görmüştür.

Ahî Elvan Camii, dış mimarisi bakımından son derece sade ve gösterişsiz, üstü düz dam ile örtülü bir yapıdır. Duvarların alt kısımları taştan, yukarıları kerpiçtendir. Haremi dikdörtgen biçiminde olup her bir sırada dörder olmak üzere üç sıra ahşap direklerle uzunlamasına dört sahna ayrılmıştır. Direklerin üstündeki mermer başlıklar Roma ve Bizans harabelerinden devşirilmiştir. Tavan ahşap konsollar ve kirişlerle yapılmış, ayrıca yine ahşaptan mahfiller inşa edilmiştir. Mihrap binanın tam ekseninde olmadığından bir sahnın kaldırılmış olması ihtimali kuvvet kazanmaktadır.

Ahî Elvan Camii'nin sanat bakımından en zengin kısımları mihrabı, minberi ve pencere kanatlarıdır. Bu sonuncular bugün yerlerinde yoktur. Mihrap stalaktitli nişi, tamamen alçı kabartma tezyinatla kaplanmıştır. Ahşap minber ise, ağaç işçiliğinin güzel ve değerli örneklerinden sayılır. Minberin bazı parçaları kaybolmuş, kapı kanatları da Ankara Etnografya Müzesi'ne taşınmıştır. Bu kanatlara caminin bânisi ve tamiri hakkındaki kitâbeler işlenmiş, minberin

sol korkuluğuna da ustası Harputlu Mehmed b. Bayezid adı yazılmıştır. Ahî Elvan Camii, gerek plan ve mimarisi, gerekse içindeki ahşap aksam bakımından Ahî Şerafeddin Camii'nin çok yakın bir benzeridir.

BİBLİYOGRAFYA :

Mübârek Galib, *Ankara Mescidleri ve Camileri*, İstanbul 1341, s. 34; a.mlf., *Ankara II: Kitabeler*, İstanbul 1928, s. 24; E. Mamboury, *Ankara Guide Touristique* (baskı yeri yok), 1933, s. 216-218; E. Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri*, İstanbul 1966, s. 219; Gönül Öney, *Ankara'da Türk Devri Yapıları*, Ankara 1971, s. 25-29; K. Otto-Dorn, "Seldschukische Holz Säulenmoscheen in Kleinasien", *Aus der Welt des Islam: Festschrift für E. Kühnel*, Berlin 1959, s. 69-71; M. Zeki Oral, "Anadolu'da Sanat Değeri Olan Ahşap Minberler, Kitabeleri ve Tarihçeleri", *VD*, V (1962), s. 72-73.

SEMAVİ EYİCE

AHİ EVRAN

Ahîlik teşkilâtının
Anadolu'daki kurucularından ve
debbağ esnafının piri.

Asıl adı Şeyh Nasîrüddin Mahmûd Ahî Evran b. Abbas olup Ahî Evran (Evren) adıyla tanınır. Tarihî bir hüviyete sahip bulunmasına rağmen gerçek kişiliği menkıbeler içinde kaybolmuştur. "Gök, kâinat" ve "yılan, ejderha" anlamlarına gelen Evran ismi, efsanevî kişiliğinin bir işareti sayılabilir.

Asya içlerinden Anadolu'ya gelen mu tasavvıflardan biri olan Ahî Evran, bir müddet Denizli, Konya ve Kayseri'de ikamet ettikten sonra birçok şehir ve kasabayı gezerek ahîlik teşkilâtının kuruluşunda ve yayılışında önemli bir rol oynadı. Sonradan Kırşehir'e yerleşti ve ölü-

Ahî Elvan
Camii'nin
kapı ve
pencere
kanatları
(İstanbul
Vakıf
İnşaat
Eserleri
Müzesi)

müne kadar burada kaldı. XV. yüzyılda kaleme alınan *Hacı Bektaş Vîlâyetnâmesi*'nde, menkıbevî şahıslarla münasebeti ve bu arada Hacı Bektâş-ı Velî (ö. 1270) ile olan yakınlığı anlatılmaktadır. Bazı siyasî ve sosyal hadiseler, doksan üç yıl yaşadığı rivayet edilen Ahî Evran'ın hem Hacı Bektâş-ı Velî, hem de Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (1207-1273) ile çağdaş olduğunu göstermektedir. Çeşitli araştırmalarda ölümünün yahut öldürülüşünün 1262'de veya 1300-1317 yılları arasındaki bir tarihte olduğu ileri sürülmüştür. Ancak, Ahî Evran'ın hayatı ve faaliyetleri hakkında son zamanlarda yapılan bu araştırmalar ve kendisine izâfe edilen eserler, dayanan kaynakların iyi bir tenkit süzgecinden geçirilmemiş olması sebebiyle ihtiyatla karşılanmalıdır. XIV. yüzyılın başlarında Gülşehrî tarafından Ahî Evran üzerine kaleme alınan mesnevîde onun tipik bir sûfî dervîşi olarak tasvir edildiği görülmektedir.

Ahî Evran'ın debbağlık mesleğini icra ettiğine dair an'ane, onun velî olarak anılmasından sonra debbağ esnafının pîri sıfatıyla yüceltilmesine sebep olmuştur. Bu bakımdan Türk debbağlarının silsilenâmeleri kendisine dayandırılmış ve oradan da bütün debbağların pîri olan Zeyd-i Hindî'ye götürülmüştür. Osmanlı Devleti döneminde Ahî Evran'ın esnaf zümresi arasında pîr olarak kazandığı itibar bütün Anadolu, Rumeli, Bosna ve hatta Kırım'a kadar yayılmıştır.

Şeyhlerinin Ahî Baba unvanını aldığı Kırşehir'deki Ahî Evran Zâviyesi, Osmanlılar'da Türk debbağlarının ve zenaat erbabının mânevî merkezi durumunda idi. Ahî Baba ve onun salâhiyet verdiği, diğer şehirlerdeki yine Ahî Baba unvanını taşıyan ahî teşkilâtı reisleri, çıraqlara **şed bağlamak*** hakkına sahipti. Zâviye şeyhleri, bu yetkinin kendilerine ait olduğunu zaman zaman devlete tasdik ettirme ihtiyacını duymuşlardır. Bu durum daha çok bazı esnafın Ahî Evran makamı ile münasebetinin gevşemeye başladığı zamanlarda olmuştur. Nitekim 1780, 1782, 1822-1823 ve 1842 tarihlerinde bu gibi durumların ortaya çıkması üzerine devlet yetkililerine başvuran zâviye şeyhleri, bütün esnafın pîri olduklarını bildiren beratlar almışlardır.

Ahî Evran Zâviyesi, XX. yüzyılın başlarına kadar esnaf zümresi üzerindeki mânevî tesirini devam ettirmiştir. Bu durum, başta debbağlar olmak üzere

bütün esnafın Ahî Evran'ı pîr kabul etmelerinden ve devletin bu bağlılığı teşvik eden desteğinden ileri gelmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Mecdî, *Şakâik Tercümesi*, s. 33; Atâî, *Zeyli Şakâik*, s. 57; Cevat Hakkı Tarım, *Kırşehir Tarihi Üzerinde Araştırmalar I*, Kırşehir 1938; a.mlf., *Tarihte Kırşehrî-Gülşehrî*, İstanbul 1948; Fr. Taeschner, *Gülschehrî's Mesnevi auf Achi Evran, den Heiligen von Kirschehir und Patron der türkischen Zünfte*, Wiesbaden 1955; a.mlf., "Legendenbildung um Achi Evran den Heiligen von Kırşehir", *WI* (özel sayı: *Festschrift F. Giese*), Leipzig 1941, s. 62-70; a.mlf., "Akhî Ewrân", *El²* (İng.), I, 324-325; Abdülbâki Gölpınarlı, *Vilâyetnâme*, İstanbul 1958; W. Ruben, "Kırşehir'in Dikkatimizi Çeken San'at Âbideleri A : Yapılar" (trc. Abidin İtil), *TTK Belleten*, XI/44 (1947), s. 616 vd.; Halim Bâki Kunter, "Kitâbelerimiz", *VD*, II (1942), s. 434; Mikâil Bayram, "Ahi Evren Kimdir?", *TK*, XVI/191 (1978), s. 658-668; a.mlf., "Ahi Evren'in Öldürülmesi ve Ölüm Tarihinin Tesbiti", *TED*, sy. 12 (1982), s. 521-540; İlhan Şahin, "Ahi Evran Vakfiyesi ve Vakıflarına Dair", *Türkçülük Araştırmaları Dergisi*, I, İstanbul 1985, s. 324-341; a.mlf., "Osmanlı Devrinde Ahi Evran Zaviyesinin Hususiyetine Dair Bazı Mülâhazalar ve Vesikalar", *Ahîlik ve Esnaf : Konferanslar ve Seminer, Metinler-Tartışmalar*, İstanbul 1986, s. 159-174.

İLHAN ŞAHİN

AHÎ EVRAN ZÂVİYESİ

Kırşehir il merkezinde
XIV. yüzyılda kurulmuş
bir ahî zâviyesi.

İlk inşa tarihi bilinmemekte ve muhtemelen XIV. yüzyılda basit bir zâviye halinde kurulmuş olduğu tahmin edilmektedir. 1450'de Seydi Beyoğlu Emîr Hasan Bey türbenin üzerine bir bina yaptırmış, 1481'de Dulkadiroğlu Alâüddin Bey bu binayı genişletmiş ve 968'-de (1560-61) Ahî Evran'ın ahfadından olan bir şeyh de mescidi ilâve etmiştir. Zâviyenin mimari bakımdan geçirdiği safhalar, çevresinde inşa edilen yapılarla birlikte onun küçük bir manzume halini almasına sebep olmuştur denilebilir.

İl merkezinde kendi adıyla anılan mahallede 1972 yılında çevresi belediye tarafından istimlak edilinceye kadar kuzey, doğu ve güneyden eski evlerin, batıdan ise bir sokağın sınırladığı genişçe bir hazîrenin ortasında yer alan zâviye, Ahî Evran'ın türbesi ile bazı ahîlerin mezarlarını da ihtiva eden yedi mekânlı tek bir yapıdan ibarettir. Değişik yerlerinde bulunan kitâbelerden ve vakıf kayıtlarından, en geç XIV. yüzyıldan başlayarak

çeşitli devirlerde yapılan tamirat, tâdilât ve ilâvelerle varlığını koruduğu anlaşılan bu yapı, günümüzdeki görünüşünü 1968-1972 yıllarında Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün gerçekleştirdiği restorasyon çalışmaları sonunda kazanmıştır. Anadolu'da pek çok örneği görülen zâviyeli veya **tabhane***'li cami tipinin plan şemasına uygun ve oldukça simetrik bir biçimde, çevredeki antik harabelerin malzemesinden de büyük ölçüde faydalanılarak inşa edilmiştir.

İki kısımdan teşekkül eden zâviyenin birinci kısmı, kubbeli bir methal ile iki yanında yer alan mescid ve divanhane'den, ikinci kısmı ise buncılara bitişik olarak arkalarında inşa edilmiş bir orta sofa ile çevresindeki iki hücre ve bir eyvandan ibaret türbelerden meydana gelmektedir. Zâviyenin batıya açılan XV-XVI. yüzyılların mimari üslûbuna göre beyaz mermerden işlenmiş cümle kapısı son restorasyon sırasında yapılmış ve üzerine daha önce zâviyenin bahçe kapısında bulunan kitâbe konulmuştur. Basık bir kemer gibi işlenmiş lento taşı ile kemer alınılığı içine yerleştirilmiş olan bu elips kitâbe, Sultan II. Mahmud'un 1235 (1819-20) tarihli tuğrası ile Ahî Evran'ın adını taşımaktadır. Kapının hemen sol tarafında bulunan minare, binaya XX.

Ahî Evran Zâviyesi - Kırşehir

